

Giganci Nauki

<https://gigancinauki.pl/gn/biogramy/83188,Nitsch-Roman-Franciszek-Henryk.html>
2021-11-28, 09:42

Nitsch Roman Franciszek Henryk

NITSCH Roman Franciszek Henryk (5 IX 1873, Podchybie, pow. wadowicki – 29 III 1943, Warszawa), lekarz, bakteriolog. Syn Józefa, agronoma, właściciela miejscowego majątku, i Marii Seigler von Eberswald; brat Kazimierza, językoznawcy.

Uczył się w Wadowicach, następnie w Gimnazjum św. Anny w Krakowie. Po zdaniu matury w 1892 przez rok praktykował w nadleśnictwie w Kopcach k. Krzeszowic. W 1893–98 odbywał studia medyczne na UJ w Krakowie. Już w ich trakcie wiązał nadzieje z ruchem socjalistycznym, był członkiem Tow. Szkoły Ludowej na Podgórzu. Po ukończeniu studiów pracował jako wolontariusz w klinice chorób wewnętrznych UJ. W 1899 uzyskał doktorat wszech nauk lekarskich, a od 1900 był asystentem w Zakładzie Higieny prof. O. Bujwida. W 1902–03 uczestniczył w ekspedycji zwiadowczej W.H. Lindleya badającej warunki wodne rzeki Kury, z której dorzecza planowano prowadzić ujęcie wodne do Baku. Po powrocie do Krakowa N. zajął się badaniami nad wścieklizną (Bujwid, uczeń R. Kocha i L. Pasteura, był znawcą tego problemu i autorem modyfikacji szczepionki przeciw tej chorobie). W 1907 N. uzyskał habilitację na podstawie rozprawy *Expériences sur la range de laboratoire (virus fixe)*, opublikowanej w „Bulletin International de l'Académie de Sciences de Cracovie”, i odbył podróż naukową po głównych ośrodkach bakteriologicznych Europy (Berlin, Monachium, Berno, Zurych, Paryż), podczas której zapoznał się m.in. z nowoczesnymi rozwiązaniami budowlanymi stosowanymi w celu zapewnienia odpowiednich warunków sanitarnych w wielorodzinnych domach dla robotników. Po powrocie pracował jako docent w Katedrze Higieny i Bakteriologii UJ, piastował też stanowisko bakteriologa miejskiego Krakowa (1910–19), co, zwłaszcza podczas I wojny światowej, było zajęciem trudnym i odpowiedzialnym.

W 1915 został profesorem nadzwyczajnym i przejął wykłady

po Bujwidzie. Od końca 1916 kierował wojskową pracownią bakteriologiczną i zakładem szczepień przeciw wścieklicznie. Zbierał też materiały do monografii poświęconej surowicom i szczepionkom. W 1919 przyjął propozycję objęcia Katedry Serologii i Mikrobiologii wraz z profesurą zwyczajną na UW. Od 1920 prowadził również wykłady z bakteriologii w Państwowym Inst. Dentystycznym (od 1933 Akad. Stomatologiczna, na której rektora N. został wybrany w 1934). Był też dziekanem wydziału lekarskiego UW (1928/29).

Zajmował się działalnością społeczną, m.in. pełnił funkcję kuratora Żydowskiego Stow. Medyków, zwalczał antysemickie ekscesy na uczelniach. Od 1930 był członkiem czynnym PAU, pełnił funkcję prezesa Komitetu Inst. Radowego. W 1927 był jednym z inicjatorów powstania Polskiego Towarzystwa Mikrobiologów i Epidemiologów.

N. szczególnie interesował się badaniami nad mechanizmem etiopatogenezy wściekliczny. Już w przywoływanej rozprawie habilitacyjnej udowodnił, że głównego siedliska zarazka wściekliczny należy upatrywać nie w rdzeniu przedłużonym, gdzie dotąd powszechnie to siedlisko lokowano, lecz w substancji szarej obu półkul mózgowych. Było to ważne, a przy ówczesnym stanie badań wręcz kluczowe odkrycie, które w istotny sposób zmieniało obraz patologiczny wściekliczny. Jako jeden z pierwszych N. zwrócił uwagę, że okres latencji zarazka u chorych, którzy zostali zaszczepieni przeciw wścieklicznie, jest znacząco krótszy niż u tych, którzy takiego szczepienia nie przeszli. Nie zawahał się dokonać autoeksperymentu, wszczepiając sobie podskórną wirusa ustalonego wściekliczny (*virus fixe*), by udowodnić, że nawet jego bardzo zjadliwa postać podana w ten właśnie sposób nie wywoła następstw chorobowych. Jednocześnie wykazał, że wbrew przyjętym opiniom wirus pobrany z rdzenia przedłużonego wcale nie wykazuje się dużą zjadliwością.

Drugim ważnym obszarem zainteresowań badawczych N. były drogi i warunki rozprzestrzeniania się cholery. Odkrył, że w powietrzu unoszą się drobnoustroje mogące tłumić, niekiedy znacząco, namnażanie się przecinkowca cholery i że nagromadzenie się tych drobnoustrojów jest zależne od

warunków otaczającego człowieka środowiska naturalnego, w szczególności zaś charakteru miejscowego klimatu. Opracował oryginalną metodę oznaczania obecności przecinkowca cholery w kale z zastosowaniem papierka lakmusowego. Okazało się, że przy odczynie kwaśnym ilość bakterii jest minimalna lub bakterie w ogóle nie występują.

Szczególną wartość miała wydana w 1921 monografia *Szczepionki i surowice wraz z nauką o odporności*. Było to ważne kompendium ówczesnej wiedzy bakteriologicznej i wirusologicznej z niemal kompletnym polskim piśmiennictwem poświęconym tej problematyce. Ukazał się też jego skrypt *Bakteriologia* (1924–25), dwukrotnie wznawiany. Uznaje się tę pracę za wręcz wzorcową, stanowiącą podstawę dla późniejszych, w tym też powojennych publikacji. N. skreślił także pracę poglądową poświęconą problemom aseptyki i antyseptyki, zatytułowaną *Uwagi do dezynsekcji i dezynfekcji* (ok. 1930).

N. był człowiekiem odważnym i poczuwającym się do obowiązku niesienia pomocy bliźnim w zgodzie z treścią i duchem hipokratejskiej przysięgi. Aktem niezwyklej odwagi i determinacji było ukrycie przed Niemcami w 1939 radu, będącego na wyposażeniu Inst. Radowego, który okupanci rozwiążali. Instytut, jak większość struktur przedwojennego państwa, zszedł do konspiracji, ale nie przerwał działalności. N. nadal pełnił funkcję prezesa jego Komitetu, a na co dzień pracował jako lekarz w przyszpitalnym laboratorium bakteriologicznym i wykładał w Szkole J. Zaorskiego w Warszawie. Zmarł w wyniku komplikacji związanych z perforacją wrzodu żołądka.

Druga żona N., Ludwika Kraskowska, była utalentowaną rzeźbiarką, później profesorem ASP w Warszawie, autorką pomnika warszawskiej Syreny (1939).

PSB (T. Ostrowska), Śródka.

„Archiwum Historii i Filozofii Medycyny” 1948, R. 19; „Krytyka Lekarska” 1906, nr 7–8; A. Śródka, R.W. Gryglewski: *Roman*

Nitsch, [w:] Powiązania rodowe twórców polskich szkół naukowo-medycznych, red. A. Śródka, Kraków 2012, s. 131-136.

Ryszard Witold Gryglewski

[Poprzedni](#)
[Następny](#)